

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal
ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X
CUID, Aralık/December 2017, Cilt/Volume 21, Sayı/Issue 2

TEKNİK NOT / TECHNICAL NOTES

Kitap Değerlendirmesi Yazım Kılavuzu
A Guide for Book Reviews

Kadir Gömbeyaz

Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Ü., İlahiyat Fakültesi, Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Anabilim Dalı
İlahiyat Studies Dergisi Kitap Değerlendirme Editörü
Assistant Professor, Kocaeli U., Fac. of Theology, Depart. of Islamic Theology and Theological Sects
Book Review Editor of the Journal of *İlahiyat Studies*

Kocaeli, Turkey

kadir.gombeyaz@kocaeli.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-5204-5564

DOI: doi.org/10.18505/cuid.362700

Öz: Bir kitabın ilgili olduğu konudaki/sahadaki yeri, önemi, değeri ve katkısına dair çok yönlü eleştirel bir analizi demek olan kitap değerlendirme yazıları söz konusu kitabın bir tanıtımı, özeti veya reklamı olmayıp ciddi akademik bir faaliyettir. Bu yazı kitap değerlendirme yazılarının mahiyeti ile ilgili kısa bir tasviri, ideal bir kitap değerlendirme yazısının nasıl oluşturulabileceğine dair bir öneriyi ve birtakım teknik notları içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kitap, Kitap Değerlendirme, Bilimsel Yayın, Eleştirel Analiz, Akademik Faaliyet.

Abstract: A book review, which is a multifaceted critical analysis of a book and an evaluation on the quality, value/meaning, significance, and contribution of the book to its own subject/area, is not a report, summary, or advertisement, rather is a serious scholarly work. This note provides a brief description of the nature of book reviews, offers a guide on how to compose an ideal book review, and mentions some relevant technical notes.

Keywords: Book, Book reviews, Scholarly journals, Critical analysis, Academic work.

Kitap değerlendirmesi, bir kitabın ilgili olduğu konudaki/sahadaki yeri, 6nemi, değeri ve katkısına dair konunun/sahanın uzmanının¹ tespitlerini ieren ok y6nl6 bir analizdir. Asla kitabın tanıtımı, 6zeti veya reklamı değildir. O nedenle kitap değerlendirmesi ciddi bir akademik faaliyet olup hemen her akademisyenin kayıtsız kalamayacağı bir iştir. Bir kitabın sahasına yaptığı katkı, taşıdığı değer, g6l6 ve zayıf yanları gibi hususların tespiti ancak kitabın ait olduğu konu ve sahanın literat6r6n6 takip eden, yeterli bilgi ve donanımına sahip uzmanlarca yerine getirilebilir. Bu y6zden bu t6r yazıların hen6z akademik hayatının başlangıcında olan y6ksek lisans ve doktora 6ęrencilerinin –kitabın konusuna dair tez hazırlama veya araştırması bulunma gibi hususi yeterliliği olanlar hariç– akademik yazmaya alışma pratiği şeklinde algılanması doğru değildir.

Kitap değerlendirmeleri *akademisyenler için çalıştıkları veya ilgi duydukları konu(lar)/saha(lar)da yeni çıkan kitaplardan haberdar olma*, bu kitapların taşıdıkları 6nem ve değer ile sahaya yaptıkları katkıya dair bir uzman g6r6ř6 almak suretiyle bir kanaat oluşturarak zamandan tasarruf etme; *yayınevleri için çoğu zaman akademya gibi sınırlı bir evre içinde kalan yayınlarının tanıtımının gerçekleşmesi; yazarlar için de yayınına dair bir d6n6t alma ve sonraki baskılar için yetkinleştirme imk6nı sunma gibi fonksiyonlar icra eder.*

Kitap değerlendirmeleri yeni çıkan yayımların bir t6r takibini temin ettiği için değerlendirmeye konu olacak kitapların yakın tarihli basılmış olması tercih sebebidir. Bu, aslında her yıl değerlendirilmeyi bekleyen veya hak eden pek çok kitabın yayımlanmasının getirdiği doğal bir sonuçtur. Bu sebeple değerlendirme için seçilecek kitapların tercihen son beş yıl içerisinde yayımlanmış olması 6nceliklidir.

Kitap değerlendirme yazısı kitabın yazarına y6nelik bir *saldırı* vesilesi olmamalıdır. Değerlendirmek ile saldırmak farklı şeylerdir. Değerlendirme yazıları

¹ *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, kitap değerlendirmesi t6r6ndeki yazıları, uzmanlık gerektirmesi nedeniyle sadece doktora derecesine sahip yazarlardan kabul etmektedir.

aslında kitabın sonraki baskılarında geliştirilmesine katkı sağlayan yazar dostu bir faaliyettir. Değerlendirmenin saldırıya dönüşmesi değerlendirme yazısının ciddiyetini ve değerini kaybetmesine sebep olur.

Kitap değerlendirmenin tek bir doğru usulü yoktur. Zira o kişiseldir ve değerlendirme yapan kişinin şahsî fikir ve kanaatlerini içerir. Nitekim bazı değerlendirmeler kitabın belli bir yönünü öne çıkarırken, bazıları ihtiva ettiği bir yanlışlığı düzeltmeyi hedefler, bazıları da değerlendirme yapan kişinin konuya dair kendi görüş ve bulgularını aktarma fırsatı olarak rol oynar. Eğer değerlendirme yapanın konuya dair tespit ve görüşleri kitabın önüne fazlasıyla geçiyorsa bu yazının, kitap değerlendirmesi değil, araştırma notu olarak (Batıda daha ziyade *review article* başlığı altında) yayımlanması daha uygun olacaktır.

Kitap değerlendirmenin standart bir akışı ve usulü olmamakla birlikte değerlendirme yapacaklara rehberlik etmesi bakımından bazı öneriler sunulması faydadan hâli değildir. Buna göre bir kitap değerlendirmesi için aşağıdaki adımlar takip edilebilir:

Birinci Adım: Doğru Kitabın Seçimi. Değerlendirmeye konu olacak kitabın seçimi ilk ama en önemli basamaktır. Bu belirleme yazar tarafından yapılabileceği gibi derginin kitap değerlendirme editörü tarafından da gerçekleştirilebilir. İlkinde bir araştırmacı dergide yayım için dikkate alınmak üzere belli bir kitap üzerinde değerlendirme yazısı kaleme almayı editöre teklif eder. Editörün onayı ile süreç başlar. İkinci yöntemde ise editör belli bir kitabı seçer ve o kitap üzerine değerlendirme yazısı yazması için belli bir araştırmacıya teklifte bulunur. Araştırmacının teklifi kabulü ile süreç başlar. Her iki durumda da “doğru kitab”ın seçimi önemlidir. Buna göre seçilecek kitap hem akademik bakımdan değerlendirilmeye değer olmalı, yani değerlendirmeyi yazacak ve yazılan değerlendirmeyi okuyacaklar için vakit kaybı olmamalı; hem de değerlendirme yazacak kişinin ilgili ve bilgili olduğu konuda/sahada yazılmış olmalıdır. Yoksa kitap değerlendirme yazısından beklenen kitabın taşıdığı değer ve önemin tespiti işlevi gerçekleşmeyecektir. O nedenle değerlendirme yapacak veya değerlendirme yapması teklif edilecek kişinin “söyleyecek sözünün olduğu” bir kitap seçilmelidir.

Doğru kitabın seçiminde bir başka gözardı edilmemesi gereken nokta, değerlendirme yapacak kişi ile değerlendireceği kitabın yazarı arasında bir çıkar

ilişkisi, sevgi veya nefrete dayalı bir münasebetin bulunmaması, kısacası *etik sınırların ihlal edilmemesi* gerekir. Yani değerlendirme yapacak kişinin değerlendireceği kitabın yazarının danışmanı, öğrencisi, arkadaşı, üst veya astı, hasmı olması önemlidir. Zira bu, değerlendirme yazılarından beklenen hakkaniyetli olma esasının sağlanamayabileceği anlamına gelir. İster değerlendirme yazacak kişi isterse de editör tarafından belirlensin âdil bir değerlendirmenin yapılma imkanının bulunduğu kitap(lar) seçilmelidir.

İkinci Adım: Kitabın Çok Yönlü, Kritik Gözle ve İyi Bir Şekilde Okunması.

Kitap değerlendirme yapacak kişi değerlendirme yazacağı kitabı sıradan bir kitap okuma faaliyeti şeklinde değil, baştan sonra birtakım soruların cevaplarını arayarak, çok yönlü sorgulamalar yaparak ve notlar alarak okumalıdır. Örneğin,

- Değerlendirilmeye alınan kitabın yazarı kimdir, sahasındaki çalışmaları, ilgileri ve yetkinliği ne derecedir?
- Yazarın kitapta gerçekleştirmek istediği amaç ve hedefler nelerdir? Bunlar akademik mi yoksa ideolojik midir?
- Kitabın mahiyeti (ders kitabı, tez, araştırma vs) nedir? Bu husus dikkate alınmadığında haksız değerlendirmeler yapılması muhtemeldir. Ders kitabı mahiyette yazılmış bir kitaptan orijinal tezler, derin tartışmalar ve etraflı analizler beklemek yanlış adreste dolaşmak demektir ve kitabı bu eksiklere sahip olmakla eleştirmek haksızlık olacaktır.
- Kitabın muhatap kitlesi (akademisyenler, genel okuyucu vs) kimdir ve bu hedef kitleye uygun yazılabilmiş midir?
- Yazarın işlediği konudaki iddiaları nelerdir? Değerlendirme yapan bu iddialara katılmakta mıdır, yoksa yeterince temellendirilmediğini mi düşünmektedir? Eğer değerlendirme sahibinin itirazları varsa bunları delillendirilmelidir.
- Kitabın tutarlılık, açıklık, orijinallik/özgünlük, güçlülük, kavramların doğru ve yerinde kullanımı, meramını iyi anlatıp anlatmama, gelişim çizgisinin tamlığı, akıcılığı gibi hususlardaki durumu nedir?
- Yazarın genel üslubu nedir, didaktik mi, akademik mi? Esas aldığı üslubu baştan sona koruyabilmiş mi, birtakım ihlalleri var mı?

- Kitabın işleniş planı başarılı mı, yazar hedeflerini gerçekleştirebilmiş mi?
- Yazarın kaynak kullanımını başarılı mı? Birincil kaynaklar mı yoksa tâli kaynaklar mı kullanılmış, gerekli literatür iyi bir şekilde taranmış mı, görülmeyen önemli kaynak(lar) var mı? Kaynak kullanımında yazarın intihal suçunu işleyip işlemediği de sorgulanmalı, çapraz okumalarla kontrol edilmelidir.
- Kitap şekiller, tablolar, metin neşri, tercüme, dizin vs gibi metni zenginleştiren unsurları hâiz mi? Bunlar faydalı ve işlevsel mi?
- Yazardan veya kitabın basımından kaynaklanan yazım yanlışları var mı? Bunlar kitabın sonraki muhtemel baskıları için yazara yardımcı olacak değerli tavsiyelerdir.
- Son olarak değerlendirme yapan kişi bu kitaptan edindiği izlenimi, daha önce sahip olduğu fikir ve kanaatlerde birtakım değişikliklere sebep olup olmadığı gibi hususları belirtip kitabın tavsiye edilir olup olmadığını nedeniyle birlikte yazısını noktalayabilir.

Üçüncü Adım: Değerlendirme Yazısını Oluşturma. Değerlendirme yazısı oluşturulurken aşağıdaki gibi bir plan oluşturulabilir:

Giriş: Değerlendirecek esere dair genel bir çerçevenin çizilmesi. Ayrıca yazarın eseri hangi gayelerle kaleme aldığı ve gerçekleştirmek istediği hedef(ler) burada kaydedilebilir. Böylece yazarın hedeflerini ne ölçüde başarıp başarmadığı konusunda birtakım tespitler ilerleyen satırlarda dillendirilebilir.

Gelişme 1: Eserin planını, muhtevasını ortaya koyan kısa bir tasvirinin yapılması. Burası okuyucuyu yapılacak değerlendirme ve eleştirilere hazırlayacaktır.

Gelişme 2: Kitapla ilgili ikinci adımda belirtilen hususlara dair alınan notların iyi organize edilmiş bir akış içerisinde ortaya konulması.

Gelişme 3: Yazarın ileri sürdüğü tezlerin değerlendirilmesi, eleştiriler varsa temellendirilmesi.

Sonuca Doğru: Yazarın kitabın ilgili olduğu konuya/sahaya yaptığı katkılara dikkat çekilmesi, kitabın taşıdığı önem ve değer, güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konulması.

Sonuç: Kitabın hangi okuyucu kitlesi için ne anlam ifade ettiği, kitabın ismi, yazarı ve iddiaları etrafında oluşan beklentileri karşılayıp karşılamadığı gibi okuyucusuna bir fikir sunan kısa sonuç cümleleri ile bitirilmesi.

Kitap değerlendirme yazılarının ideal ölçüsü 1.000 ila 1.500 kelime civarında olmalıdır. Bunun için değerlendirme yapan kişinin kitaba dair düşündüğü/tespit ettiği herşeyi söyleme kaygısı içerisinde olmaması, kendisi açısından mühim olanın öne çıkarması yeterlidir. Zira söz konusu kitaba dair yazılacak tek değerlendirme yazısı bu olmayabilecektir. Ayrıca uzun değerlendirmeler okuyucu kitlesinin okuma hevesini kırmaktadır.

Kitap değerlendirme yazısının baş tarafında aşağıdaki örnekte olduğu üzere kitabın tam künyesi ve İngilizce çevirisi yer almalıdır.

İbn Teymiyye'ye Göre İbn Arabî, yazar Mustafa Kara (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), 184 sayfa, ISBN: 9759957933.

İngilizcesi:

A Review of *İbn Teymiyye'ye Göre İbn Arabî* by Mustafa Kara (İstanbul: Dergâh Publishing, 2017), 184 pages, ISBN: 9759957933.

Yayımlanmış bir kitap değerlendirmesine atıf yaparken şu tarz bir kullanım tercih edilebilir:

Kaya, Emrah. “İbn Teymiyye'ye Göre İbn Arabî, yazar Mustafa Kara (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), 184 sayfa, ISBN: 9759957933”.

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi 21, sy. 2 (Aralık 2017): 500-504.

Değerlendirme yazısının başına en az 60-80 kelimelik Türkçe öz, 60-80 kelimelik İngilizce Abstract ile en az 5 kavramı içeren anahtar kelimeler ve keywords da eklenmelidir. Bu bilgiler, değerlendirme yazısının uluslararası indekslerce dizinlenebilmesi için gereklidir.

Değerlendirme yazılarında akademik dilin muhafazası, eleştirilerin yazardan ziyade kitaba yönelik olması ve yazının kişiselleştirilmeye imkân sağlayacak mahiyette olmaması önemlidir.

Dergiye teslim edilen değerlendirme yazıları editör tarafından gözden geçirilir. Yazar editörden gelen önerileri ve düzeltmeleri dikkate almak zorundadır. Değerlendirme yazısının yayımı ancak dergi yayım kurulunun onayı ile gerçekleşir.